

Українська мрія та національна ідея: гене́за, взаємодія

Микола Михальченко,
доктор філософських наук,
член-кореспондент НАН України,
президент Української академії політичних наук

Автор вважає, що актуальність сучасного модернізаційного проекту для України є цілком очевидною. У зв'язку з цим порушується питання, чи знайдеться в країні політична сила, яка цю суспільну потребу переведе в реальне річище. На думку автора, це покажуть найближчі президентські і парламентські вибори, які, зокрема, дадуть відповідь на питання: чи мудрий український народ у своєму виборі.

Національна мрія і національний інтерес як підґрунтя національної ідеї

Шанси на реалізацію наймодерніших ідей, концепцій, програм значно підвищуються, якщо ці ідеї (тощо) пов'язуються з генетичним процесом формування народу, нації, держави. Національні традиції, національна психологія, спосіб життя в минулому – усе це впливає на сьогодення і майбутнє народу, країни. Багатьох політиків дивує, чому це українська нація не прагне до НАТО чи Ташкентського договору? В цьому звинувачують антинатовську і антиросійську пропаганду. І частково це має підстави. Але є й глибші причини – національний характер українського народу, який складався століттями.

Згадаємо більш-менш відому історію Київської Русі на її внутрішніх землях. (Метрополія колоніальної держави: Володимиро-Суздальське, Тмутороканське, Ростовське, Тверське та інші „зовнішньокіївські” князівства – це фактично колоніальні чи напівколоніальні утворення Києва). Формування київського князівства відбувалося шляхом об'єднання різних слов'янських племен, які жили в умовах ізоляції одне від одного, звідси й зародження „хуторянської психології”. Безумовно, така ж „хуторянська психологія” була сформована і на території Західної і Центральної Європи, але вона була значною мірою подолана централістською, унітаристською політикою середньовічних держав, яка продовжується і в нові часи. Централістська, унітаристська політика

Київської Русі існувала лише 120 - 150 років і була перервана Ярославом Мудрим (зовсім не мудро), коли він поділив Київську державу на уділи, відновивши „хutorянську психологію”. Московському князівству вдалося поновити централістську, унітаристську політику в процесі боротьби з татаро-монгольським пануванням і передати її як естафету російській державі. В Україні такої політики дотримувалися Данило Галицький і Богдан Хмельницький, але вона здійснювалася під потужним тиском „хutorянської психології” „вождів” українства.

Відтак національний характер українського (постдавньоруського, посткиївського) етносу складався у протистоянні „хutorянської” тенденції („моя хата скраю”) і централістської, провідниками якої після смерті Богдана Хмельницького і провалу ідеї спадкової монархії в Україні стали Польща, Московське царство, Оттоманська і Австро-Угорська імперії. Тому в національному характері українців центральна влада завжди розглядається як чужа, навіть за нинішніх умов незалежності. Тим більше, що більшовики додали могутнього поштову вважати центральну владу не тільки „чужою”, але й ворожою, страхітливо-терористичною. Влада, побудована на терорі, страху, не може стати „своєю”, народною.

З національних традицій, національного характеру, умов існування недержавного етносу впливали і зміст, і характерні риси української мрії. Головним у ній була родина, матеріальне благополуччя і нейтралізація негативного впливу влади (шляхом хабара, підлабузництва, споювання її представників тощо), яка грабує податками, забирає дітей до чужих армій, примушує їх будувати шляхи, освоювати імперські території. Мрія про свою державність в українців була пригнічена потребами щоденного виживання і нейтралізації чужої влади на побутовому рівні. Тільки окремі представники освіченої верстви порушували питання про національне визволення, розбудову української державності. Якою б суперечливою постають не був Тарас Шевченко, але він найкраще окреслив цю частину національної мрії. До такого розуміння проблеми не доросла значна частина правлячого класу сучасної України, не кажучи вже про колабораціоністів і „п'яту колону”.

Національна мрія про державність отримала духовне і політичне підґрунтя під час першої української революції (у різних формах) у 1917 - 1919 роках. Двох років боротьби з імперіями і постімперськими утвореннями (Росія, Польща, Угорщина, Чехословаччина) за незалежність і різних політичних сил між собою (суто „хutorянська” психологія) вистачило для розквіту національної мрії про незалежність і благополучне життя у незалежній країні. Це й стало підґрунтям формування наукової національної української ідеї. Праці С. Бандери, О. Бочковського, С. Дніпрянського, Д. Донцова, В. Кучабського, В. Липинського, М. Міхновського, С. Рудницького, В. Старосольського, М. Скиборського, Я. Стецько, С. Томашівського були компромісним поєднанням української мрії і різних моделей української національної ідеї. Найближче до

сучасного її змісту підійшли М. Грушевський і В. Винниченко (їх політичні хитання залишаємо поза межами аналізу).

Національна ідея, з одного боку, є втіленням національної мрії (або різних форм національної мрії) в національній свідомості, коли здійснюється трансформація одних феноменів в інші в межах процесів соціального пізнання. З іншого боку, національна ідея є раціональною формою знання, тобто результатом розвитку суспільної науки про розвиток етносів, народів, націй від протодержавності до державності і трансформацію різних форм державності. Тут психологічна та ідеологічна реальність взаємодіють на базі науки. Якщо такого процесу не відбувається, то національна мрія переростає в міфи, прожектерство, далекі від реальної практики. Наприклад, міфи про Україну як про „міст між Заходом і Сходом”, про створення „слов'янського союзу з центром в Києві” тощо.

В сучасних дискусіях суспільствознавців, політиків, громадян України про минуле, сучасне і майбутнє країни досить часто обговорюється проблема стану національної ідеї, її існування чи неіснування, а якщо існування її визнається, то в яких формах і т. д. Ці дискусії, з одного боку, викликає ностальгія за комуністичною тоталітарною ідеологією (мета – побудова комунізму з чітко визначеними фазами: соціалізм, матеріально-технічна база комунізму, створення нової історичної спільноти – радянського народу, відмирання держави, розквіт народного самоврядування тощо), а з іншого боку – брак чіткої ідеології розбудови України, невизначеність програми суспільного розвитку.

Безумовно, було б безглуздо не визнавати реальність існування національних ідей загальнодержавного і регіонального масштабу. Поняття „національна ідея” виникло і було обґрунтоване у XVIII - XIX століттях. Інша справа, що воно мало форму або гегелівської „абсолютної ідеї” для кожного народу, або російську формулу „православ'я, самодержавство, народність”, або „Британія – володарка морів” тощо. Існують і сьогодні національні ідеї, які визнаються усіма частинами держави (Німеччина, Польща, Нідерланди), є також держави, де загальнодержавна національна ідея не визнається у повному обсязі якимись регіоном (Іспанія – Країна басків і Каталонія, Канада – Квебек, Росія – Чечня, Грузія – Абхазія і Південна Осетія). В Україні хоч і немає гострого протистояння регіонів загальнодержавній національній ідеї, але теж існують проблеми регіонального сепаратизму (в АР Крим і в неявній формі ще в кількох регіонах).

При цьому варто розрізняти поняття „ідеологія розбудови держави” — мета розвитку держави, союзники і супротивники, співвідношення національних і загальноцивілізаційних цінностей, форма державних інститутів тощо, і „національна ідея” — що є Україна та її народ сьогодні, якими вони мають стати в майбутньому, які гасла до дій тощо. Роз'яснення різниці в змісті цих понять є завданням суспільствознавців, політиків,

державних службовців.

Водночас існує ланцюг взаємопов'язаних понять: національний інтерес – національний характер – національна ідея – національна культура – ідеологія розбудови держави – національна еліта – національні лідери. Цей ланцюг можна розширювати або скорочувати. Але проблема існування народу, національної держави, національних потреб та інтересів є підґрунтям існування чи неіснування такого ланцюга. І щоб це підґрунтя справді породило національну ідею як національну мрію і національну програму дій, потрібні національна освіта, національна наука, духовні і політичні національні лідери.

Існує також ланцюг характеристик людських спільнот, що їх вищезгадані та інші поняття мають розкрити, науково визначити, показати їх роль в економічних, політичних, культурних, духовних і соціально-побутових процесах. До них належать расово-етнічні характеристики (темперамент, спосіб спілкування, спосіб сімейного життя й життя у малій групі, ставлення до „інших, не своїх” тощо) – етнічно-національна ментальність, етнічно-національний характер – етнічно-національна психологія й групові, класові, станові ідеї – національна мрія – національні ідеї (провідні з них – незалежність, експансія, відкритість чи закритість до світу – національна ідея як інтеграція часткових національних ідей.

У цій розвідці переважно розглядається національна ідея як інтегративна структура, котра включає в себе часткові національні ідеї, у загальному вигляді.

У найзагальнішому вигляді національна ідея відображає головний національний інтерес і задає розвиткові країни оптимальний напрям. Оскільки існують національні інтереси в політичній, економічній, культурній, побутовій сферах, то національна ідея може існувати в складній синтезній формі як національна (державницька) ідеологія і в простих формах – ідея етнічна, зовнішньополітична, культурна тощо, які теж є досить концептуальними і комплексними.

Виникнення нових національних ідей (у синтезній чи частковій формі) спочатку може бути зафіксоване на емпіричному рівні, а вже потім починається їх теоретичне усвідомлення, теоретичне обґрунтування з метою визначення їх місця в політичному та ідеологічному процесах. Це найкращий шлях зародження, визрівання і функціонування національної ідеї (наприклад, ідеї незалежності України). Існує й інший шлях висунення національної ідеї одним ідеологом чи групою ідеологів, щоб потім зробити її прийнятною для народу країни (наприклад, нацистська ідея А. Гітлера, ідея американської нації тощо). Але і в цьому випадку ця ідея має бути пов'язана з національним характером народу, з його ціннісними орієнтаціями. При цьому важливо створити або розчистити ідеологічний простір для нової національної ідеї, забезпечити процес її становлення економічними і політичними умовами. Цей процес передбачає руйнування старих стереотипів індивідуальної і масової свідомості,

розробку і застосування технологій поширення нової національної ідеї (здаємо масову пропагандистську кампанію А. Гітлера, сьогоднішні пропагандистські кампанії у постсоціалістичних країнах тощо). Безумовно, можливий варіант і стихійного визрівання національної ідеї. Але і в цьому випадку національній ідеї потрібні свої пророки, ідеологи, популяризатори.

Не має значення, де визріває національна ідея – чи в масштабах країни, чи регіону, який прагне незалежності. Формування національних ідей у регіонах, автономіях дуже небезпечно для держави. Особливо, якщо ці ідеї мають сепаратистський характер. Згадаймо посттитувську Югославію, де сепаратизм, озброєний національними ідеями окремих етносів, релігійних громад, розірвав країну і породив жорстокі громадянські війни, етнічні конфлікти.

Коли ж національна ідея визріває в таких країнах, як Україна, де є суттєві відмінності в економіці регіонів, у їх політичних традиціях, культурі, етнічній структурі населення, у вживанні мов тощо, то надій на стихійне становлення і розвиток національної ідеї мало. Потрібна політична воля інтелектуальних і правлячих еліт з підтримки процесу розвитку і поширення національної ідеї, недопущення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, масова політична освіта в душі поваги до національних цінностей України, виховання особистості як патріота і громадянина. У цій ситуації держава має стати не тільки результатом реалізації національної ідеї, але й інструментом її подальшого розвитку, регулятивного впливу на регіони і маси, на системи освіти, науки, виховання. Слабка держава не може виконати таке завдання, вона зберігатиме великий потенціал дезінтеграції.

Структура національної ідеї

Підвищена увага дослідників, політиків і звичайних громадян до національної ідеї в Україні викликана різкою зміною в долі країни, коли вона стала незалежною і мала в дуже короткі історичні терміни шукати нові цілі політичного, економічного, культурного розвитку, визначатися в європейському і світовому просторі, а громадяни України самоідентифікуватися не тільки в громадянстві, але і в політичних, економічних та культурних ціннісних орієнтаціях.

Частина населення подолала бар'єр самоідентифікації як громадян України, частина не змогла й емігрувала, а частина пішла у свідому самоеміграцію, отримавши паспорти громадян України, але ідентифікуючи себе як громадян неіснуючої вже країни – СРСР, або як громадян інших країн постсоціалістичного простору, або ще більш далеких країн. Було б помилкою вважати цю частину людності цілком „п'ятою колоною”. Але певні групи з цієї частини, за підтримки деяких країн „близького зарубіжжя”, виступаючи проти незалежності України, виконують функції „п'ятої колони”, що показали події в Криму і в деяких регіонах під час

президентських виборів 2004 року і парламентських виборів в останні роки при підтримці безпринципних політико-фінансових груп, зацікавлених в слабкій Україні, яку можна безкарно грабувати, експлуатувати її природні ресурси і народ. Ці групи сьогодні дуже небезпечні.

Дослідження національної ідеї в структурному і функціональному зрізі підштовхуються й внутрішнім розвитком суспільної науки, пошуком нових імпульсів для глибшого пізнання і перетворення духовного життя в Україні. Якщо суспільствознавство не прагне розв'язати теоретичних і практичних проблем політичного і духовного життя країни, то воно стає непотрібним цій країні, особливо коли вона перебуває у ситуації корінного перелому усього способу життя. Руйнування фундаментальних цінностей і уявлень про економічне, політичне і духовне життя суспільства викликає докорінні зміни в ідеологічній сфері. Спочатку там створюється ситуація ідеологічного хаосу: старі й нові ідеології не тільки протидіють одна одній, але й шукають нових засобів свого обґрунтування на життєвість, ефективність, на роль регуляторів для соціальних верств і груп. З цієї ситуації тимчасового ідеологічного хаосу одні ідеології виходять знесиленими, інші — посиленими, а деякі гинуть, ледь зародившись.

Так було в Україні з кінця 1980-х до середини 1990-х років. У результаті зіткнення старих комуністичних ідей, нових національно-патріотичних і класичних європейських ідей маємо: а) різку втрату популярності комуністичної ідеології; б) спочатку сплеск інтересу до національно-патріотичних ідеологій, а потім стагнацію інтересу до них з боку народних мас; в) імітацію ефективності класичних європейських ідеологій (консервативної, ліберальної, християнсько-демократичної, соціал-демократичної тощо). Фактично жодна з класичних європейських ідеологій не прижилася в Україні, і партії, які взяли їх на озброєння, почали ховатися за неологізмом, що вони дотримуються „центристських ідеологічних позицій”, не пояснюючи, що це за „центризм”. Навіть такі аморфні ідеології, як „соціалістична” (СПУ), „зелена”, „селянська”, „європейського вибору” тощо не стали ідеологіями мас, хоча саме на це вони розраховували, використовуючи свої характеристики-претензії на всезагальність, захист прав людини чи інтересів окремої соціальної верстви. Це ознака того, що ні суспільство в цілому, ні окремі верстви українського народу не вірять, що ці партії захищають їхні інтереси.

Досить успішним ідеологічним і політичним проектом виявився регіональний проект - партія „Регіони України”. В ньому задіяна ідеологія „захисту інтересів регіонів”, насамперед індустріальних регіонів Східної і Південної України, ідеї інтеграції з Росією, двох державних мов (української і російської), протидії „українському націоналізму” тощо. У цьому ідеологічному і політичному проекті національна ідея майже не представлена, а навпаки, як показали президентські вибори 2004 року, в „м'якому” варіанті задіяні ідеї сепаратизму.

Отже перед суспільними науками, зокрема й політичними, постає

актуалізоване питання досліджувати національну ідею України і національні ідеї у регіональному оранжуванні як певний цілісний ідеологічний і політичний комплекс.

Останнім часом усе більше проробляється структура детермінації національних і регіонально-національних ідей, об'єктивні і суб'єктивні фактори їх становлення, розвитку і занепаду, внутрішня взаємодія елементів структури національної ідеї як складного ідеологічного феномена. При цьому використовується методологічна технологія, котра застосовується для вивчення складних ідеологічних явищ, – системний підхід у взаємозв'язку зі структурним і функціональним підходами. Діалектичний взаємозв'язок функцій і структури національної ідеї проявляється в тому, що функції національної ідеї (у тому числі й регулятивна як регулювання свідомості мас) виступають основним фактором структуроформування у процесі її становлення і розвитку. У свою чергу, функції національної ідеї впливають з потреб, завдань і цілей політичного розвитку країни, нації. Хоча структура національної ідеї визначається насамперед її функціями, але й вони відчувають постійного зворотного впливу структури.

При здійсненні соціальних функцій національної ідеї, їх змінах і удосконаленні її внутрішньої структури окремі структурні елементи можуть виступати, як покажемо далі, фактором оптимізації чи послаблення впливу на маси. Структура стимулює своєчасне й ефективно здійснення функцій, якщо їй властивий динамізм розвитку, оперативність у перебудові згідно з новими історичними умовами і врахуванням нової інформації. А це сприяє правильній оцінці ситуації суб'єктами політики (держава, партії, еліти) і прийняттю обґрунтованих рішень. Застаріла структура чи надмірний акцент на одному елементі національної ідеї (наприклад, нагнітання ажіотажу навколо реальних чи уявних ворогів національного суверенітету, коли немає внутрішньої консолідації нації) може призвести до суттєвих деформацій національної ідеї і зниження ефективності деяких її функцій – консолідуючої, регулятивної, прогнозної тощо.

Важливо також зазначити, що національна ідея може мати успіх, коли вона не є штучним творенням ідеологів, а породжується об'єктивними чинниками життя країни і народу – економічними і політичними відносинами соціальних груп і верств суспільства, культурою та історією народу, його прагненням до незалежності, демократії, добробуту тощо. Економічні, політичні і культурно-історичні відносини в країні стають головним структуроформуючим фактором національної ідеї через соціальну детермінацію у вигляді суспільної необхідності суверенітету країни, потреби його реалізації у вигляді свободи і прав людини та демократичного способу життя народу, в зацікавленні держави і громадянина розбудовувати демократичну, правову, соціальну державу. Необхідність, потреба, інтерес є рушійними факторами матеріальної і

духовної діяльності людей у всіх її формах, детермінують виникнення і розвиток національної ідеї, форми, способу мислення та дій класів, націй, соціальних груп і особистостей, які реалізують національну ідею. У цьому полягає їх фундаментальне значення у розвитку суспільства, розробці та реалізації національної ідеї у загальнодержавній і регіональній формі.

Виникає питання, чи включати суспільну необхідність, потреби, інтерес у внутрішню структуру національної ідеї? На нашу думку, для цього немає підстав. Суспільна необхідність, потреба, інтерес є базовою структурою, фундаментом, на який спирається національна ідея і який визначає її внутрішню структуру. Якщо загальнодержавні та регіональні потреби та інтереси дуже відрізняються, то структура загальнодержавної і регіональних національних ідей можуть теж суттєво відрізнитися. У цьому випадку між ними виникає конфлікт, як, наприклад, це фіксується у взаємовідношенні загальнодержавної національної ідеї і регіональної національної ідеї російськомовного населення Криму.

Базова структура – необхідність, потреба, інтерес – інколи в жорсткій формі (революція, переворот, докорінна реформа) визначають внутрішню структуру національної ідеї і вимагають негайного її здійснення, наприклад, боротьби за незалежність. Інколи вплив зовнішньої базової структури здійснюється мляво, невиразно. В цьому випадку національна ідея вступає у стан кризи, її гасла і цілі невиразні чи суперечливі. Це стосується функціонування національної ідеї в Україні у 1994 – 2006 роках, коли почали говорити про її вичерпаність досягненням незалежності. Національна необхідність, потреба, інтерес у цей час були деформовані, внутрішня і зовнішня політика невиразні. І це, безумовно, позначилося на українській національній ідеї, регіоналізм почав виступати у формі сепаратизму чи ізоляціонізму. Розгорнулися дискусії навколо проблеми регіонів-донорів і дотаційних регіонів.

Отже національна ідея є формою національного інтересу, а він, у свою чергу, формою вираження необхідності. Форми ж вираження (у нашому конкретному випадку - національна ідея) не входять у базову структуру, але відбивають її зміст. Вивчення ж структуроформуючих факторів об'єктивного характеру дозволяє пояснити, з одного боку, процес зародження в глибинах політичного і економічного життя національних ідей, обумовлених складним комплексом суспільних умов і зв'язків, а з іншого – залежність структури національної ідеї від вимог суспільного розвитку, механізм „передавання” змісту базової структури в структуру національної ідеї.

Отже можна вважати базову структуру певною „зовнішньою” стороною національної ідеї, що передбачає, як уже йшлося, наявність „внутрішньої” сторони. Ці сторони можна розглядати як „зовнішню структуру” і „внутрішню структуру” власне політичної ідеї. Поняття базової, зовнішньої структури дозволяє визначити і детермінанти внутрішньої

структури, і зв'язки зовнішньої структури з соціальними структурами в політиці, економіці, праві, моралі тощо. Поняття внутрішньої структури національної ідеї фіксує її складові, організацію її частин, ланок, своєрідних підструктур, особливості динамічних зв'язків між ними.

Важливою детермінантою ефективності внутрішньої структури національної ідеї є системний, синергетичний її характер. Тут головною умовою стійкості структури і забезпечення функціональної дієвості національної ідеї є скоординованість, несуперечливість змісту її елементів, логічна і змістова впорядкованість зв'язків між ними.

В історії періодично виникає невідповідність між старими ідеями, способами пояснення дійсності і новими факторами суспільного життя. В умовах СРСР кінця 1980-х років виникла невідповідність між інтернаціоналістською загальносоюзною і загальнокомуністичною ідеєю та національними ідеями окремих країн, так званих союзних і автономних республік, країв. Ця невідповідність спочатку проявилась і усвідомилась як досить специфічна часткова проблема, а потім переросла в суперечність між країнами, між центром СРСР (Москвою) і національними суб'єктами. Інтереси центру і національних суб'єктів суттєво розійшлися, і це призвело до розвитку суперечностей у стан міжнаціональних конфліктів, криз, коли навіть Росія як метрополія оголосила свій суверенітет від органів влади СРСР. У результаті СРСР розпався, хоча на розвал працювали й інші політичні, економічні та моральні фактори. Національні ідеї окремих постсоціалістичних країн отримали широкий історичний простір для розвитку і національних конфліктів, коли деякі регіони прагнуть суверенітету і незалежності.

Українська національна ідея є формою відображення соціальної дійсності, результатом осягнення громадською і науковою думкою предмета пізнання – суспільного процесу. Вона є не лише елементом, формою знання, компонентом суспільної свідомості, а й „містком” переходу від думки до дії, від свідомості до активності. Вона є формою теоретичного освоєння дійсності і містить два моменти: створений теорією ідеальний об'єкт національної держави, хай і не в повній, закінченій формі, і план, спрямований на реалізацію цього об'єкта на практиці. У цій національній ідеї окреслюються шляхи практичного втілення ідеального об'єкта не тільки в політичну, але й в економічну, духовно-культурну, історичну реальність. Тут об'єктивно піднімається до рівня цілей, мотивів, ціннісних настановлень соціальних суб'єктів. І ці цілі, мотиви, настановлення самі прагнуть стати об'єктивною реальністю, перетворитись на практичні завдання.

Національна наука і національна психологія не входять у національну ідею, але активно взаємодіють з нею. Національна наука, особливо її гуманітарний сектор, теоретично обґрунтовує і розвиває національну ідею, а національна психологія є тим життєвим ґрунтом, на якому національна ідея виникає і розвивається.

Після отримання Україною незалежності в суспільстві існує запит на національну ідею. Якою вона має бути, коли у ній перестав домінувати політичний аспект – здобуття державного суверенітету? Може, на перший план повинні вийти інші складові національної ідеї – у незалежній державі має бути високий матеріальний добробут громадян на базі стійкого економічного розвитку, мають бути задоволені духовно-культурні потреби, враховані особливості у сфері освіти, науки, культури? Без розв'язання економічних, духовно-культурних завдань політична складова „провисає”, і громадянин запитує: а що мені дала незалежність України? Громадянин без роботи, пристойного житла і добробуту, без реалізації потреби дати якісну освіту дітям, отримати якісну медичну допомогу не може жити тільки на реалізації мрії про незалежність України.

Модернізація України як реалізація національної ідеї

Мрія, національна ідея знеціниться і зачохне, якщо не реалізується в практичному проекті модернізації усіх сфер суспільного життя – економічній, політичній, духовно-культурній, соціально-побутовій. Майже двадцять років науковці, політики, ЗМІ говорять про трансформацію України. Але при цьому не роз'яснюють, що трансформація – це процес неоднозначний. Трансформація може бути скерована вперед, назад, по колу, „крок вперед і два назад” тощо. Крім того, постає питання: що ж ми трансформуємо?

Треба дати відверту відповідь: ми трансформуємо трагічно відомий „совок”. Поясню цю думку.

Зряду обставин після референдуму 1 грудня 1991 року про незалежність України і виборів Президента України не були здійснені такі принципові кроки: а) не було розпущено Верховної Ради, обраної ще в УРСР, яка мала прокомуністичну більшість – „групу 239”, котра гальмувала до 1994 року кардинальні реформи в Україні; б) не було розпущено Кабінет Міністрів України, сформований ще в умовах СРСР, і не було сформовано Кабінету Міністрів незалежної України. Уряд був „косметично відремонтований” і дозволив здійснити антинародну „прихватизацію” економіки; в) не було здійснено докорінної реформи прокуратури, судової системи, органів правопорядку, які поступово цілком корумпувалися; г) не було здійснено реформи регіональної влади, особливо органів самоврядування, які залишилися під контролем партійно-радянської номенклатури і оновлювалися за рахунок кримінальних і напівкримінальних угруповань і кланів.

Усе це й призвело до того, що „совок” не був обрубаний як нікому не потрібний „хвіст”, а трансформувався в нову якість – систему олігархії. За різними аналітичними документами, життя України контролюється 100 - 150 олігархами і мініолігархами, котрі збудували олігархічний режим, який очолюється 5 - 10 олігархами, які й визначають, хто і як керуватиме Україною і в чиїх інтересах (однозначно — не в інтересах

народу). Тому нагальним питанням є не трансформація в економіці, політиці, культурі, а прискорена модернізація з чітко визначеними змінами в конституційному річизі, з конкретними цілями та етапами в економіці, політиці, правоохоронній системі, культурі, науці, освіті. У будь-якому випадку потрібен повномасштабний проект модернізації країни, схвалений або законодавчо, або на всенародному референдумі. Хто його запропонує – новообраний Президент України, Кабінет Міністрів чи Верховна Рада, не має значення. Головне, щоб цей проект був реалістичний і підтриманий народом, хоча б його більшістю. Якщо цього не зробити, то й українській мрії та українській ідеї будуть „підрізані крила”, і кількість прихильників незалежності скорочуватиметься. Піднімуть голову відверті і приховані вороги української держави та ініціатори „слов’янських союзів” та імперського „братства”.

Отже актуальність сучасного модернізаційного проекту для України очевидна. Чи знайдеться політична сила і політичні лідери, які цю суспільну потребу переведуть в реальне річище? Це покажуть найближчі президентські і парламентські вибори, які дадуть відповідь на питання: чи мудрий український народ у своєму виборі?